

“Memoria de taina”
a lui Ștefan Vasile Episcopescu
(1777-1850)

(scris în 1847)

Însemnări de ale stării veacului, ale vremii întâmplări și ale soartei orînduiei, în petrecerea vieții mele de la 1805 și pînă la 1847.

Memorie de taină, spre o ferită petrecere în lume și între oameni, de paza vieții, a sănătății, a averii și cinstei, spre fericire.

Strînse din petrecutele mele aflări ale nenorocirii. Eu mă iscălesc,

Ștefan Vasile Episcopescu

după muma-mea Elenca Piscupeasca, fiica lui Ștefan Piscupescu și Zmaranda, maică-sa, iar frații mei Petra și Nicolae Manega, după o mărturie streină, dobîndită în urma morții tatălui nostru, ca s-ar fi numit așa.

Nașterițele

Din părinți pravoslavnici, de legea Răsăritului, Vasilie și Elenca, m-am născut în București, mahalaua Scorțarilor și în enoria Sfîntului Dimitrie, la anul 1777, mart. în 25.

La 1790 m-a dat la Andrei spițerul; la 1797 am ieșit calfă, mi-am deschis spițerie la Craiova; mi s-arde de focul basvandogilor; și la 1800 am plecat la Viena, spre învățatură medișinii, și la 1805 m-am întors.

La 1810 m-am însurat cu fiica [medelnicerului](#) Matei Ciupelnițeanul, Maria, și din nouă născuți copii trăiesc acești patru:

- La 1811, aprilie 24, zioa luni, s-a născut fiica Ecaterina, și s-a botezat de vorniceasa Ecaterina Știnboanca.
- La 1813, sept. 30, zioa sîmbătă, s-a născut fiica Bălașa, și s-a botezat de soacră-mea Bălașa.
- La 1816, iulie 11, zioa marți, s-a născut fiica Efpredi, și s-a botezat de d. Ecaterina Ghisdaveț.
- La 1819, aprilie 30, zioa miercuri, s-a născut fiul Petre, la moșia Sicrita, și s-a botezat de soru-mea Ecaterina.

Precuvîntare

Aceste cuvinte ale glasului vieții mele las moștenitorilor mei, cu blestem, care, din mila prea puternicului Dumnezeu poate toți dumnezeii puterilor lumești, vor avea viață de trai, spre a le păzi de Sfinte și a le cugeta întăi la toată simțirea și mișcarea lor, pînă se vor deprinde întrînsele, cînd vor afla și cea mai înaltă și mai prețioasă moștenire și nu se vor mai slabi și rătăci de credința lor.

Fiilor, ascultați, pînă va fi lumea, adică natura, așezată din două împotriva firi, a luminii și a întunericului, este și viața aceasta însoțită cu moartea; un adînc și întunecos haos este a se petrece pînă la izvorul răsăririi, care numai cu razele credinții se poate răzbate și lumina; este duhul de viață făcător și luminător de adevăr, sufletul, o rază a luminii prea puternicului și prea slăvitului Dumnezeu întrupată din pămînt (materie) în faptura omenească, care luminează mintea omului spre îndreptare; iar cugetul ce este de firea întunerecului materiei o umbrește spre greșeli

și sînt aceste împotriva puteri într-o neprecurmată prigonire, în om și în toate ale lui, de se aseamănă tot traiul acestii vieți cu un război de stricăciunea și de îndreptarea omenirii; și nu este sănătate, nici minte, nici fericire și liniște de mulțămire, în nici într-o stare, în toată vremea, și nebîntuită de patima lăcomiei vrăjmașului cuget; și se apăr și se țin mai delungat numai cu temerea și înfrînarea sineșului, din credință de Dumnezeu, în ființa și în simțirea dulceții și a bunătății lor.

Omul se aseamăna cu o mașină, pe care o pornesc acele două împotriva puteri în lucrarea ei, ce sînt strîns împreunate și smolite una de alta, de nu se pot cunoaște așa lesne din om și din natură, lămurite în firea lor, decît numai din împotriva lor lucrare, ce se întinde pînă la cea mai mică simțire și cugetare a lui, și se arată deosebirea lor numai în fapta buna și rea, care se schimbă și se prefac în om neprecurmat una din alta, de se alunecă darnicul în răutăți și pătimatul în bunătăți, și este atît cel greșit, cît și cel negreșit căit în felul lui, și numai cu nădejdea credinții de Dumnezeu se poate apuca de căire și împăca cu sineșul său.

Dar fiindcă este omul, din firea vremelnicei lui, faptură mai aplecată spre cugetări de fapte rele de stricăciune, decît spre cele bune și de folos, și partea femeiesca și a tinerimii mai pornite spre vremelnicia desfătării trupești, se și răcesc lesne și de cea mai deprinsă credință, se depărtează de Dumnezeu și se îngrop rătăciți în prăpăstiile lăcomiei de vii, cu care bîntuiește înșelătorul vrăjmaș cuget omenirea și stăpînește lumea în feluri de patimi ale înșelăciunii, precum vedem pe unii hrăpîndu-se în singurătate de urît de procopseală, pe alții de frumusețe, pe unii de bogăție, pe alții de slavă, și iarăși pe alții de darnici și cuvioși; și își bate vrăjmașul joc de toți, cu mîndria deșartă; și cu cît se deprind și se întemeiez rătăciții cu părerile lor întrînșile, cu atît mai greu și mai anevoie se mai pot deprinde și întoarce din nebunia lor, la ascultarea minții, înapoi.

Că este o putere bună și alta rea, un înger suflet și un demon intrupat în om, și unii mai aplecați către unul decît către altul, nu se tăgăduiește, deși nu pot vedea; dar se înțelege din toată simțirea și cugetarea lui ce este, de îndoită fire și aplecătoare la bune și rele urmări, pînă se deslușesc de adevăr și de folos, prin gîndirea minții, și se hotărăsc. Pentru aceasta trebuiește neapărat să fie omul ocupat, întreprins în toată vremea c-o grijă sau c-o lucrare de mîină, care îi apară de nălucitele păreri deșarte ale fantasiei vrăjmașului de stricăciune, și a nu cuvînța, nici a crede și nici a pune vreuna în lucrare pînă nu se va desluși și descoperi, prin gîndirea ei, de adevărată folositoare; căci în pripa și în împotriva se va vădi omul de prost și de necunoscut cu sineșul său, care îl amăgește mai întaiul, pînă a nu-l amăgi altul, de dinafara lui, cu dorințele și plăcerile lui, care vor [fi] înfrîinate și acoperite foarte și în toată vremea, spre a nu se zări de ochiul altuia, că se va vinde lesne, fără pret, în deșert.

Omul are de la Cel înalt al său început și putere de stăpînire asupra bîntuirii lor sineșului său, de se luptă cu dînșile și se apără de patimele dulceților cu care se însemnează de darnic, virtuos și cuvios către sine, către tot altul și către Dumnezeu lui; iar cel ce nu este mai întai pentru sine nu este nici pentru altul, și mai puțin decît o baligă moale!

Cel ce nu poate să rabde pofța și plăcerea lui este patimaș dulceților, și nu mai mult decît un dobitoc cu chip de om, fără nici o izbîndă în razboiul acestii vieți și nici fără mai mult decît cea ce face un dobitoc. Dar omul are și soarta norocirii și nenorocirii lui, de se face și însuși mai mult sau mai puțin din cea ce-l face nașterea și creșterea lui, pe care trebuiește s-o poarte cu credință pînă în sfîrșit, spre a se feri el sau moștenitorii lui, în viața aceasta.

De firea așezării prințipiilor făptuirii omenești, este și soarta omului bună și rea din naștere și din creștere, de care sînt unii însemnați și cu fisiocnomice semne, precum la *Oglinda înțelepciunii* s-au aratat, de mai buni și de mai răi; și sînt în prigonire unii cu alții, ca și dinlăuntru lor, spre urmarea primitivului război al vieții, de sînt toți, unii de norocirea sau de

nenorocirea lor sau a altora, pentru avuția traiului desfătat și toată desfătarea, de scurtarea lui.

Aceasta istorioara poate sluji spre pildă:

Rămas fiind fost de părinte de vîrstă de zece ani, am crescut la streini de lege și de neam, și am învățat limba și cartea germană și latină la [Bărăție](#), care m-a favorisit la Viena cu profesia de doctor.

Întorcîndu-mă la 1805 în București, m-a purtat norocul, ca pe un copil de mîină, de triumf în toate lucrările mele. Osteneam două perechi de telegari ș-un armăsar pe toate zilele, cu venit de douăzeci și treizeci de galbeni pe fiecare zi, și c-o petrecere d-o viețuire strălucită, de sănătate și de duh deștept, primitor și dătător de bucurie; dar tot într-o vreme îmi pregătise norocul și mijlocul în care să și cheltuiesc agoniseala avuției mele, deschizîndu-mi două canale nenorocite de soarta sărăciei, în care m-a lunecat ca să le luminez, a Schitului Golești și a însurătorii mele. Schitul, fiind fost zidit și înzestrat cu moșii, cu vii, cu țigani și cu argintării de stramoșul meu despre mumă, episcopul Grigorie al Buzăului, i-a fost lipit, pentru apropiere, de îngrijirea Mănăstirii Cîmpulungului; și iarăși din viața i-a fost deslipit, și stăpînit după moartea-i de rudele sfinției sale, nepotul Nicodim, care s-a găsit omorît și jefuit în schit; și l-a stăpînit moșul meu Ștefan Piscupescul și, după moartea-i, muma-mea Elenca Piscupeasca, de care, înfricoșîndu-o călugării mănăstirii, i-a fost năpustit și l-a cotropit c-o arătare mincinoasă ce făcuse către Domnul Moruzi, că ar fi murit tot neamul ctitorului unui schit ce se află în preajma lor, și fiind părăduit, să-l dea întru îngrijirea lor, și li s-a dat; pe care luîndu-l eu, prin judecate, cu vrednice și temeinice sineturi, în stăpînirea mea, am găsit biserica părăsita și locuită de vitele țiganilor și dezvelită, împreună cu chiliile dimprejur, vînzînd călugării mănăstirii cărămida lor, moșiile împresurate și împreunate cu ale mănăstirii și arătate în condica ei, cea întărită cu pecetea Mitropoliei, supt alte numiri, și m-a ținut cheltuiala înnoirii, cea din afară și dinlauntru, a bisericii și a chiliilor, cu zugrăveli și tîmplari, cu aur și văpseli, cu tîrnosirea și așezarea de doi preoți și doi dascăli, cu cinci hotărnicii ale moșiiilor, cu judecăți și comisie rosiească, peste cinci mii de galbeni, în vreme de patru, ani; cînd, vînzînd Domnul Caragea venitul Mănăstirii Domnești, a vîndut împreună și al schitului, și mi s-a luat din stăpînire, c-un cuvînt că cele hărăzite lui Dumnezeu nu se mai pot întoarce, rămîind c-un vraf de hîrtii și c-o mîngîiere c-am făcut, dintr-un grajd, o biserică, spre săvîrșirea sfintelor slujbe.

Pîna a nu mi se potolise durerea pagubii schitului, a osteneților și a pierderii mele de vreme, mă urzise și a doua nenorocită soartă, a însurătorii mele; și cu cît mă privegheam să nu mă greșesc în alegerea unei soții potrivite de caracter, de obicei și de orînduiala viețuirii mele, dintr-o familie cuvioasă și liniștită, cu atît mai virtos o urzeam.

Pomenindu-mă, peste cele cunoscute și propuse locuri, și c-o necunoscută Zoița Paladoaica, viind și propunîndu-mi să merg împreună, să văz o fată de boier de țară, fără să-mi spuie numele lui pîna nu voi vedea fata mai întîi, eu semețindu-mă în puterea stăpînirii mele, am primit să merg; și ducîndu-mă ca în zbor la Varnița, în bordeiul dumneaei, unde venise părinții, de la moșia lor, cu fata, mai potrivită la chip și de făptură, îmbrobodită la cap c-o basma și îmbracată c-o rochie de [ghermesul șterfelită](#), dovedind o mișcare a ochilor cînd d-o cochetă mișcură, cînd d-o fire blajină și nevinovată, asemenea era și părinții, de îmbrăcăminte șterfelită și de vîrsta bătrînețelor.

Pîna a nu întreba pe Paladoaica de numele lor, mă întrebă de-mi place, și răspunzîndu-i că-mi place, îmi și dă foaia de [zestre](#), în trei articule: în moșia Cocărăști, în douăzeci de mii lei, pentru haine, așternut, scule și argintărie, și în două fete de țigani, Vlada și Dobra; cu care, apropiindu-mă de soarta mea, m-a șilogodit, tot în seara sosirii mele, dînd logornicii o lună și un inel de diamant, de două mii lei, și mie un inel al Paladoaicii, de asemenea preț; și fiind foștii

părinți iscăliți pe foaie, am întrebat-o de mai au copii, și mi-a răspuns că au patru fii, ca niște brazi. A doua zi, la plecare, a rămas să vie și dumnealor la București, pînă vor aduce sipetul cu bani din Brașov.

Eu viind la București, fără să mai cercetez și să aflu starea și orinduiala traiului socrilor, am și dat două partide de diamanturi, să lucreze prin taină trei scule, un soare, un gherland și o pereche de cercei în formă de vulturi; și rugînd pe vistierul Varlam ca să mă cunune, a și primit. Iar aflînd de socru-meu, medelnicerul Matei Ciupelniceanu, s-au uitat cam lung, zicîndu-mi: “Și nu mai găsi altă familie?”; i-am răspuns că dorința mi-a fost să fie de față, și peste puțină vreme a și venit, în gazdă la Paladoaica, împreună și cu acei patru brazi. A doua zi mergînd să le dau vizită, i-am găsit tot în șterfelita îmbrăcăminte: dintăi, logornica îmbrăcată într-o rochie de [florant](#) albă, a Paladoaicei, și cîte patru fii cu papuci jumătate, cu fețele [antiriilor](#) de dindărăt cusute dinainte și cu bumbacul [islicilor](#) ieșit pînă colțurile lor, și rupți și cîrpiți; de care, întrebînd pe Paladoaica ce costum este acesta, mi-a răspuns: „de țară”; și l-am și socotit de economie, iar nu de sărăcie, așteptînd cu toții venirea sipetului cu bani de la Brașov, ca să se înnoiască; și deși era o îmbulzeală de cinsprezece inși în trei-patru odăi, dar se păzea o curățenie și o liniștită petrecere care îmi plăcea, și se ținea toți închiși și neieșiți la lumină, de rușinea mosafirilor care venea să-i viziteze și să vază logornica, pe care o îmbrăcasem, de la ciorap și camasă, în mătăsărie și în [horbote](#), cu șal de două mii lei, cu [fermenea](#) de șal și cu [scurteică](#) îmblănită cu [samur](#), cu așternut de mătăsărie și cu [scule](#) de preț de paisprezece mii de lei. Aceasta întărîtînd ochii lor și vrînd să se folosească și ei de uimeala dragostei ce aveam către logornica mea, viind mi-a propus Paladoaica că nu mai poate hrăni pe copiii mici, și de poci să-i și împrumut, ca să se și îmbrace de nuntași, neputînd să iasă, între mosafirii ce vin, în haine de țară, pînă le vor veni banii din Brașov și se vor plăti; și primind înlesnirea mea și aceasta, i-am împrumutat cu trei mii șapte sute de lei, cu zapis și cu dobîndă prăvilnică, și le-am orînduit un fecior sufragiu, ca să se îngrijească de masa lor, de cinsprezece taleri, fiindcă venea și din [dălcăuci](#), cu numire de rudă; și se cheltuia pe toată zioa cîte doi și trei galbeni; și a ținut aceasta patru luni, și sipetul cu bani nu au mai sosit din Brașov.

Nu îndestul cu aceasta, ca-ndată cum s-au văzut golani îmbrăcați și săturați, au și început a scoate coarne și glas; fiindcă veneam adeseaori de mîncam și eu la ei, auzeam de la poartă o zarvă de gîlceavă, dar cum mă apropiam de scară, amuțea toți; aceasta băgîndu-o de seamă în cîteva rînduri, întrebam pe Paladoaica de pricina sfădirii, cum și pe logornică, și-mi tăgăduia; întrebam pe fata Paladoaicei și pe ginerele ei, în parte, Nicolae Catacață, și-mi spunea că se păcălesc frații între dînșii; de care nepotrivire a răspunsurilor, am înțeles că este un complot între dînșii asupra mea și voind să aflu adevărul care mă interesa, am orînduit logornicii o slujnică ca s-o pieptene și să o îmbrace, și să afle pricina sfădirii lor, care mi-a și descoperit-o: soacra nu voia să-și dea moșia ei, Cocorăști, de zestre, deși iscălise foaia de zestre a fiicei, din trei pricini: mai întîi, că nu-i da socrul meu antipricon din Ciupelnița, al doilea, c-o s-o apuce arendașul să-i întoarcă banii arenzii pe doi ani, și al treilea, că n-are cu ce alt trăi; de care se sfădea părinții încă din așternut, pînă a nu se scula frații, unii cu alții și toți împotriva logornicii, zicînd că d-ar fi știut c-o să-i sărăcească, ar fi pus-o cu gîtul supt roata carului; acestea auzind, am cunoscut că sînt înșelat de dînșii și fățărnicia lor; de care am și rărit mergerea mea la dînșii, ca să se aprinză vrajba mai vîrtos și să se dea de față, cu tragerea sofragiului înapoi, care s-a și făcut, dar cu totul împotriva socotinței mele.

Socrul meu mergea la nașul meu, de se împrumuta de bani, pe la ceilalți boieri, de cerea milă de ajutor ca să-și mărite fata, care aceasta o făcuse și mai dinainte în cinci-șase rînduri, și pe la Mitropolitul, cînd n-avea de cheltuială, și mă catigorisea că l-am înșelat și acum voiesc să mă trag și să stric logorna; și frații asemenea, pe oriunde mergea, că voiesc să-i sărăcesc; încît

se făcuse însurătoarea mea d-o comedie în tot Bucureștiul, și rărisem vizitele bolnavilor mei, de mulțimea întrebărilor cînd fac nunta și dacă a sosit sîpetul cu banii lui Ciocîrlan din Brașov, și celelalte, care mi-a smintit cîntea și interesul și m-a scăzut din ceea ce eram. Întru această mihniciune veni răposatul Castrîț, om sufletesc și cîntit negustor, și mă întrebă cum numai eu nu cunoscu numele lui Ciocîrlan, șiretul care a înșelat piața și e sărac de-l mîncău păduchii: cu toate moșiile lui face șapte-opt pogoane de porumb sau grîu, îl vinde vara, după loc, arendașului și-l cumpără iarna cu împătrit preț, și dă, la trebuință, pentru una sută de lei, zapis de o mie; ci să mă desfac de dînsul oricum voi putea.

Tot într-o vreme mă cheamă banul Manolache Crețulescul și banul Racoviță, c-au să-mi vorbească; unde, după alte înainte urmate vorbe, îmi zic c-au auzit că voiesc să mă însor, și bine fac că m-am logodit cu fiica [medelnicerului](#) Matei Ciupelniceanu; și acum voiesc să stric logorna, ci mă sfătuiesc să nu îndrăznesc să fac aceasta, că oriunde au văzut că s-a stricat logorna, acolo s-a întîmplat și moarte, la o parte sau alta și la amîndouă; ci să fie precum s-a făcut. Aceasta este și voia mea, le-am răspuns, dar socrii nu vor; cum așa? să viu mâine cu foaia de zestre, și vor fi și ei. A doua zi, mergînd cu foaia de zestre, am găsit și pe socrii veniți acolo, și eram între dinșii privit ca un vinovat; „cine este pricina neunirii între dumneavoastră?” întrebă. Soacră-mea arată pe mine; „auzi, doctore”, zice banul Crețulescul, fiindcă se rudea despre noru-sa cu dumneaei; „dar în ce și pentru ce?”, răspunsei eu! Atunci cerură foaia de zestre și, văzîndu-o iscalită de amîndoi socrii, mă întrebă iar pe mine la ce nu mă mulțumesc; eu le arătai foaia sofragiului, care i-a hrănit patru luni cu cheltuiala mea, însemnarea cheltuielilor lucrurilor și a sculilor logornicii și, în sfîrșit, zapisul împrumutării de trei mii patru sute de lei, care le-am făcut în puterea mulțumiții foii de zestre; atuncea se răsti banul Crețulescul către socrul meu, întrebîndu-l: „Cine e dar pricina stricării logornii?”, și arată și dumnealui asupra mea; aunci se aprinse banul Racoviță și zise: „Șiretule, tu ești, și să plătești cheltuiala doctorului”, iar soacră mea răspunse că nu-și dă moșia dumneaei de zestre, că cu atîția a rămas de-și mai ține viața. Așa se hotărî să-mi dea, în locul Cocorăștilor, patru sute de stînjini din moșia dumnealui [Ciupelnița](#), partea dumnealor de la [Sicrita](#) și zece mii lei din douăzeci; și pe dată se și schimbă, și se făcu altă foaie de zestre, supuindu-i pe amîndoi socri de a înscălit-o înaintea domnealor, și s-a rupt cea dintăi. Dar nici cu aceasta nu s-au ispravit prigoniurile înșelăciunii, că unde mă socoteam limpezit și curat de dînșile, m-am pomenit cu [căminarul](#) Ștefănică că vine la mine, cu fratele dumnealui, [vistierul](#) Nicolae, și cu [zapisul](#) arenzii moșiei Ciupelniții, ce era cu [legat](#) al socrilor mei, ca nici zestre să o dea pînă la împlinirea sorocului de treisprezece ani, din care trecuse numai cinci, și mai avea s-o stăpînească încă opt, și veniră să-mi vestească ca nu o pot slobozi.

Plin de mihniciune, mă dusei a doua zi, împreună cu doctorul Marcu, la nașul meu, visitierul Varlam, ce eram de casă, și spuindu-i vestirea, l-am rugat cu lacrimi ca să mă izbavească de cîrcotele socrilor mei; și aprinzîndu-se de milă, pe dată a poruncit să cheme pe căminarul Ștefănică, pe care neputîndu-l supune pravilnicește, ca să se tragă din stăpînirea acelor patru sute stînjini, arătînd o pagubă de una sută și mai bine de lei, ce avea cu tamașlîcurile și alte interese pe moșie, m-a hotărît că nu este alt mijloc, de vreme ce am dorit să intru în familie de țară, decît să aștept opt ani ai ieșirii moșiei din arendă, și va supune pe socru-meu să-mi dea contract de a nu plăti rodul ei, pe tot anul cîte două mii de lei, și a-mi împlini și banii, zece mii, ai foii și ai împrumutării din vînzarea unui petec de moșie numit Colacul, fiind fost și dumnealui de părerea dumnealor banilor, care îi spusese de schimbarea foii, ca să nu strice logorna.

Această așezare vestindu-se pîn toate cășile boierești, s-a închis socrului meu ușile, de nu mai era primit nicăierea; dar nici cîntea și interesul meu nu s-a mai putut îndrepta în starea cea

dintăi. Dar fiindcă mai rămăsese încă trei cârcote nehotarite: inelul Paladoaicei de la logornă, care mi-l cerea să-l dau, arenda Sicritei pe un an și cheltuiala nunții cu [boccealficurile](#) și tevrelile lor, de care neputîndu-mă înțelege cu socrii și cunoscînd soarta sărăciei lor, că se moștenește și este lipicioasă ca rîia de cei ce se încearcă s-o tămăduiască, hotărîsem să stric logorna și cu paguba mea. Aceasta simțîndu-o Paladoaica, a trimis pe logornică pe furiș, de mi-a căzut la picere, cu rugăciune de lacrimi ca să-i fac pomană s-o desrobesc de frați și de părinți, să-mi fie în veci roabă, iar nu soție; care mi-a aprins mila, de-am hotărît împotriva, să port toate nevoile, în nădejdea milostivirii marelui Dumnezeu al milelor și în umbrirea Maicii Domnului! Am dat inelul Paladoaicei, am lăsat pe arendașul Sicritei să stăpînească, am împlinit toate cheltuielile nunții și m-am cununat cu două coale de hîrtie a foii de zestre și a contractului de mai sus.

Dar și așa m-a greșit și m-a înșelat soarta mea; că aceea cu lacrimi rugătoare fiind ca s-o desrobesc de frații și parinții și să-mi fie roabă, iar nu soție, și-a schimbat caracterul; din săptămîna dintăi, blîndețea s-a prefăcut în chip posomorît, ascultarea într-o supărare, tăcerea într-o limbuție, răspunsul semeț și nepotrivit cu întrebarea și simțirea, și gîndirea într-o cuvîntare împotriva, care acestea caracterizează cu cuget turburat și neîmpăcat cu sineșul său.

Pe lîngă aceasta, a început a-și desveli și obiceiul cel rău năvălit și împotriva obicinuinții mele, a nu iubi orînduiala curățeniei și a economiei casei, a nu prețui și a nu ținea lucrurile casei pe la locurile lor și a nu păstra și a căpătui hainele îmbrăcămînții trupului; iar din toate, nu știa să citească închinăciunea cea din toate zilele și să vorbească cu oamenii după deosebirea lor; de treaba casei și de îndatoririle căsniciei și ale creșterii copiilor era streină; am pus s-o învețe să citească, să scrie și să socotească, dar nici unele nu s-a putut lipi de cugetul și mintea ei, ca boboanele de țară și nici se putea însinui vreun învăț nou fără despre dăghinarea mai întîi a celui vechi, de nu ne puteam înțelege și uni la un cuvînt; și acopeream prigonirea ei, de rușinea oamenilor, cu răbdarea. Din vînzarea Colacului, abia am scos, cu mare nevoie, zece mii de lei, prefăcîndu-se banii zapisului împrumutării în banii lipsei de zestre, cu dobînda [pravilnică](#). De la 1817, la al șaptelea an al contractului și al căsătoriei mele, au murit părinții, i-au moștenit fiii și a scos pe arendaș din stăpînirea viilor și a moșiei Ciupelniței; iar stănjiniu patrusute ai zestrei surorii lor n-au vrut să-i slobozească, nici la împlinirea sorocului contractului de opt ani; și m-a băgat în [străgăniri](#) și cheltuieli de judecăți de două mii opt sute de lei, pînă să-i scoț și să-i hotărînesc în două rînduri, dintr-o urmată înșelăciune a lor; în cea dintăi, au vîndut viile și banii lipsei de zestre, și ai rodului stînjenilor de moșie nu i-au plătit, cu cuvînt că nu li s-au ajuns din plata altor datorii părintești, cînd ei se risipea și se cheltuia mai vîrtos, și m-a încurcat de [isnoavă](#) și împreună cu creditorii părintești în cheltuieli de judecăți; și s-a hotărît de Domnul Caragea orînduiala de plată tuturor din rămasele două moșii, Ciupelnița și Cocorăști.

Eu, vîzîndu-mă scăzut de venit, împresurat de copii și adăugat de cheltuieli, am întrebuițat și rămășița ceasurilor de odihnă din osteneala vizitelor și am scris, la leatul 1824, niște foi de *Mijloace și leacuri de ocrotirea ciumii*, în leatul 1829, *Oglinda frumuseții și sănătății omenești*, la leatul 1837, *Apele metalice ale României Mari*, la leatul 1843, *Oglinda înțelepciunii*, și acum, în sfîrșit, la 1846, *Doctorul de casă*, spre ajutor.

La neputința scoaterii banilor de la cumnații mei, care, învoindu-se printr-ascuns cu sora lor, tocmise cu Vlahuț Postelnicul să vînză moșia Ciupelnița întregă, împreună cu acei patru sute stînjeni ai zestrei, într-o sută de mii de lei, din care mi-au propus să-mi dea douăzeci de mii, și fiindcă n-am primit să vînz zestrea ei, a fugit de la mine, lăsînd copiii bolnavi de vărsat; și neputîndu-mă sili Vlahuț cu feluri de înfricoșeri, s-a întors peste o lună, cu fățarnice rugăciuni de primire înapoi, la copii, cînd a murit cumnatul cel mare, Georgica, și cel mic Niță, a nebunit; și rămîind ceilalți doi de mijloc, Matei și Costache, au vîndut moșia Cocorăști lui Mihalache Ghica, pe ranguri și pe bani, și s-a însurat amîndoi, luînd bani și moșie de zestre; și în puțina vreme,

toate le-au cheltuit, fără să-mi plătească banii mei, care se făcuse, pînă la 1824, cu dobînda lor, la două mii de galbeni; de care a lor îndărătnicire de plată, am fost silit să-i trag în judecată; și s-a hotărît de Domnul Grigore Voda Ghica că, neplătindu-se creditorii, după orinduiala hotărîrii Domnului Caragea, în pravilnicul soroc de patru luni, să li se vîndă moșia Ciupelnița cu [mezat](#) și să se plătească. Dar și la aceasta a urmat, în pismă, o înșelăciune mai mare; că învoindu-se ei cu trei creditori ai mei ca să le plătească, anume Cariboglu, c-un zapis al surorii lor, și cu Colmaier gearahul și Baltarețul, în sumă a cîtor trei de șase sute galbeni, cu care s-au scăzut datoria de la mine, îndatorîndu-se a-mi da zapisele plătite împreună; cu rămășița datoriei, și au înșelat pe toți, neplătind pe nici unul, și nici pe mine; că oprind ei una sută cincizeci din vînzarea moșiei Ciupelniții, cu cuvînt că se ajunge a se plăti toți creditorii, nu s-au ajuns; de-abia a putut trage acei zece mii de lei de zestre, momindu-mă, pentru plata banilor rodului zestrii, că îmi va da acei una sută cincizeci stînjini, ca să-i împreun cu ai zestrii, cu care m-am și mulțumit.

Dar viclenia înșelăciunii lor fiind fost neadormită și fără preget, au mers la Sicrita, unde era sora lor dusă spre facerea de pînză, pe care unindu-o cu cei mai dinainte cunoscuți, a dat jalbă cu feluri de dărimări asupra mea, prefăcînd prigonirea ce aveam cu dînșii în a surorii lor; și ne-am deosebit bisericeste, după care au urmat judecata și politicește, cerîndu-și siguranța zestrii ce era în ființă, împodobită cu acareturile mele și răscumpărată și desrobită cu cheltuielile mele; pe care am și întors-o deplin, împreună cu acei zece mii de lei ai lipsei de zestre, ce-i luasem prin epitropie din vînzarea Ciupelniței, și două suflete de țigan, dînd pe Dobra, c-o fată a ei, ce o făcuse în urmă, în locul Vladei, în stăpînirea epitropiei care se îngrijea de cheltuiala dumneaei. Iar judecata de urmatele mele cheltuieli ale judecăților de scoaterea și hotărnicirea zestrii și ale acareturilor, [căci] refăcusem pe dînsa moara cu cîrciumă și cu podul după apa morii, cu îngrădirea de curte de case, cu odăi, pătul, grajd, șopron, puț, grădină și cu alte două cîrciumi la Sicrita și celelalte, care s-au cercetat și s-au prețuit d-o calfă a mai-măriei, cu carte cu blestem, și s-a fost adunat la patruzeci și șase de mii de lei, urma înainte cu epitropia pînă la 1829, cînd a intrat dumneaei în stăpînirea zestrii; au murit și amîndoi frații, și cercetînd de rămas și de stînjinii moșiilor, i-am găsit asemenea prădați de averea lor, și stînjinii făcuți, printr-o anafora a logofeției, pe furiș, antipricon nevestelor lor. Și am rămas păgubit de două mii și mai bine de galbeni, ce se făcuse pînă atunci cu dobînda lor, afară din acei șase sute galbeni a celor trei zapise ce se îndatorase, prin hotărîrea domnească de mai sus, ca să mi se dea plătite; și se ajunsese, cu dobînzile lor, la altă mie de galbeni, și a rămas neplătite pe mîinile creditorilor, care, negăsind stare de a răposaților Ciocîrlani, ca să se despăgubească, se întorsese cu cererea către mine, și i-am gonit; iar pe Cariboglu, fiind fost și dumneaei iscalită în zapisul lui, l-am plătit și l-am rugat, în care vreme a și așezat și pe acel nebun frate, ce era de rușine familiei, umbînd cu patura pe spinare, la [ospitalul Mărcuții](#).

Deosebirea noastră a ținut optsprezece ani, în care vreme se înălțase copiii, doi la mine și doi la dumneaei, împreună cu venitul zestrei și al acareturilor mele, între care era și o pădure crescută și pîndărită cu cheltuiala mea; și nu m-am atins de nici unile, să iau măcar un ban, lăsîndu-i și două bivolițe cu malacii lor și cu un taur, neprețuite, de prăsilă; și doream împăciuirea, pe care am fost și cercat-o, cu trimitere a două cocoane la dumneaei, și n-a primit-o; iar mai la urmă, văzîndu-se străină de părinți, de frați și de soț, o dorea, și eu îi hrăneam nădejdea, în favorul copiilor, ca să nu înstraineze din zestre, fără a-i face vreo siluire prin judecată de plată a treizeci și șase mii de lei ai cheltuielilor, din patruzeci și șase, ce aveam să iau cu [anaforaua](#) logofeției, prin care s-a fost scăzut acele zece mii ale foii de zestre; pînă a sosit vremea măritării a Caterinei, pe care înzestrîndu-o dumneaei cu una sută stînjini din moșia Ciupelnița sau zece mii de lei, și eu cu cheltuiala așternutului, a hainilor, a sculilor, a

argintăriei și a nunții, s-a măritat, din casa mea, după Paraschiv Lipscanul, care, neprimind moșia, i s-a dat banii zece mii de lei, din vânzarea unei părți de pădure.

Efrepita, scoțind dintr-o cazătură o cocoașă în spate, a închinat-o dumneaii călugăriei, și s-a călugărit la [Tigănești](#); la măritișul Bălășichii, am înzestrat-o iarăși și amindoi pe dindouă, dându-i dumneaii două sute stînjinii din moșia Ciupelnița și eu celelalte cheltuieli, cînd mi-a dat cinci mii de lei din datorie, și s-a scăzut la treizeci și una de mii; și s-a măritat după Manolache Șoimescu, fiul polcovnicului Ioan Șoimescu, cu care conlocuește, rămîind eu cu fiul meu Petre; și mi-am împlinit cu acestea datoria îngrijirii părintești.

Pe la al optsprezecelea an al deosebirii noastre bisericesti, a venit dumneaii, împreună cu copiii, cu rugăminte ca să ne învoim pentru datorie, dar cu nădejde de împăcare; și aflîndu-ne amîndoi ajunși de bătrînețe, spre a nu se mai cheltui prin judecări, de pagubă copiilor, i-am împlinit cuvenitele, luînd toate hîrțile urmatelor judecări, cu toate zapisele, de le-am sfîșiat înaintea lor; și ne-am învoit, de care s-au bucurat copiii, ca de-o isbîndă, iar dumneaii s-a mîhnit, văzîndu-și nădejdea greșită și dorința neîmplinită. Tot această dorință a cercat-o și cu cererea despărțirii de la Mitropolie; și i-am primit-o cu voința și mulțumirea mea, de ni s-a dat și cărți de despărțire la mîinile noastre, cînd s-a desnădăjduit, și peste un an a murit, nechemîndu-mă spre căutare; și peste alt an a murit și nebunul frate al dumneaii, în ospitalul Mărcuții, cu care s-a istovit familia lui Ciocîrlan, și se privește acum odraslei ei ce prefacere va lua. Fie voia Domnului a se istovi cu dînsa și soarta nenorocirii mele. Amin. Amin, Amin!

Vedeți, fiilor! dintr-aceste scurte arătări, din care se pot înțelege și alte primejdioase cugetări ale fraților, pe care le-am tăcut, neștiind de vor fi fost cu știrea dumneaii, ca să nu păcătuiesc, vedeți, zic, cîte greutăți am purtat cu tăcuta mea răbdare, din pripita și nepotrivita mea alegere de soție, cu care să trăiesc, să odreslesc și să cresc copiii, că moștenindu-mă să moștenesc pomenirea mea.

Eu v-am crescut cu sudorile mele; și toate neplăcutele mele învățături și lucrări, la urmă, vă vor lumina cunoștința milei și a îngrijirii părintești care am avut pentru voi, ca să vă norociți și să fiți asemenea și fiilor voștri, și mostenindu-vă, să moșteniți pomenirea numelui nemuritor printrînșii; aceasta este roada creșterii părintești; și unde și cînd nu veți putea fi înșivă dascalii și ocîrmuitorii copiilor voștri, ci [va fi] rea pilduirea obștii norodului, din neîngrijirea guvernului lui de acolo, să vă depărtați în singurătate și să fugiți de zgomotul rătăcirii și al stricăciunii, în liniștea ei, unde se lipește, înflorește și se rodește tot învățul lesne și curat; și să știți că cea mai de frunte și cea mai nobilă moștenire care puteți să lăsați fiilor voștri este creșterea și cugetarea cea potrivita și bună, cu credința și frica de Dumnezeu! Buna creștere deprinde ascultarea și primirea învățului, care trebuie să fie însoțit cu pilduirea lui; potrivita creștere rostește ascultarea dreptății adevărului și luminează cunoștința minții, de bună purtare; că precum cugetă omul în sine, așa și lucrează, iar credința de Dumnezeu norocește traiul vieții, fiindcă sînt mulți învățați și cu minte, dar fără credință, nenorociți.

Omul este microcosmos, lume mică, și credința de Dumnezeu este orînduiala lui, ceea ce este pămîntului sarea și lumina soarelui, de-l răsare, înflorește și-l rodește cu tot felul de dulceți de hrana vieții lui, fără de care ar fi omul și pămîntul un chin de iad, cu o moarte vie, precum se dă de seamă de astronomi că sînt cometeii, stelele cu coadă după cer, care smintesc uneori orbita trupurilor cerești, celor coprinse în obșteasca lucrare și orînduială a tuturor. Credința de Dumnezeu nu cere de la om mai mult decît să-l cunoască și să-l mărturisească că el este un singur izvor al vieții și a luminii, dreptății adevărului, din care răsare toată dulceața și bunătatea, și să-l slăvească după puterea lui, și ca să-și ferească traiul vieții, să-și lupte voia răului său, a nu cugeta altuia rău de nedreptate și de stricăciune, avînd putere să-l și facă; că

precum face i se face și lui, și se stric unul pe altul la așteptarea dreptății adevărului și a orînduieiilor ce este împotriva voinții și a poruncii lui Dumnezeu; într-o familie, într-o adunare și într-o soțietate unde nu este unire, milă, dragoste și dreptate, acolo nu este nici adevărul lui Dumnezeu, ci fățărnicia, viclenia și zavistia înșelătorului vrăjmaș, demon care stie și dărapănă pe toți cu patimile omenești ce sînt armele lui, mîndria și lăcomia, lenevirea și clefetirea, și minciuna, și înșelăciunea, care se prefac din așezarea firilor lor și se rodesc în tot felul de boale împotriva orînduiei adevărului. Pe lînga aceasta, vedem pe om că este, la toată simțirea și mișcarea lui, mai aplecat și mai pornit spre vremelnicia desfătărilor lumești ale cugetului, decît spre cele statornice duhovnicești ale sufletului, care se prigonesc întrinsul pentru voia lui și se pun în lucrarea lor prin minte și înțelepciune, de se mustrează de conștiința lui, în fapta rea, și de cea bună se mîngîie, ca d-o isbîndă.

Din toate acestea se face curată și luminoasă dovada că lăcuește în om și în natură o putere de fire bună și alta, împotriva, de fire rea, ce este duhul cel fără început și vecinic, și materia cea cu început și vremelnicia acestei vieți, care constituiesc soarta norocirii și a nenorocirii omului, și șirul arătărilor și al întîmplărilor lumești; și se schimb și se prefac una din alta, ca ziua cu noaptea, în tot cursul traiului vieții, pînă la o catastroafă de înnoirea așezării lor; din care se înțelege că duhul, adică sufletul, este de firea vieții și materia din care se compun, trupul este de firea morții, și se schimb și se prefac peste toată fața pamîntului, între toate viețuitoarele și între oameni, nepreecurmat, spre un sfîrșit al adevăratei și vesnicei vieți. Pînă aici, fiilor, să știți, buna cugetare și lucrare la ce sfîrșit privește, ca să nu vă amăgiți; să stați, și nici înainte să nu pășiți, ca să nu vă rătăciți; îndestul vă este pentru această vremelnică viață să știți că are toată dulceața, toată bunătatea și frumusețea ei, sațiul lor, ca să nu vă lacomiți și să pătimiți, ci numai cu cumpătata lor întrebuițare vă îndulciți și prelungiți traiul ei, iar cu abuzul lor v-o amărîți și v-o scurtați, avînd toate cele lumești și omenești măsura cumpătului lor, peste care trecînd, se prefac împotriva, și vă strică starea și orînduiala voastră.

Cel ce se mîndrește se nebunește; cel ce se hrănește de slavă, de bogăție, de procopseală sau de frumusețe se mărturisește de nedestoinic lor și se înjosește; cel ce se fălește se drăcește; cel ce se laudă se defaimă; cel ce aleargă se ostenește; cel ce se pripește, și la treabă și la vorbă, se și grășăște, cel ce se crede lesne se și înșeală lesne - și celelalte.

Acestea sînt mărturiile greșelilor omenești, ca să vă privegheați în toată vremea de vrăjmașul vostru; și să vă înfrînați fantasia, prin care vă amăgește, în singurătatea voastră, cu feluri de păreri deșarte, vă scoate din starea și lumea cea adevărată și vă duce în cea mincinoasă, de nemulțumire și de nebunie.

Toată înfrînarea plăcerilor vremelnicelor desfătări trupești este o neplacere și o stare a războiului vrăjmașului vostru în care vă războiește cu feluri de săgetoase bolduri și îndemnuri de împăcare a lor; și cu cît vă veți stăpîni și veți prelungi împlinirea lor, cu atît îl supuneți și le îndulciți și imputerniciți sănătatea și mintea voastră, de supunerea lui, întru ascultarea ei, care prelungește și norocește traiul vieții; pe acest temei [se] reazimă și buna și norocita creștere a fiilor vostri, pînă la vîrstnicia lor, a întronării minții lor în tronul capului ei, pe care îi bîntuiește vrăjmașul mai des și mai rău cu feluri de năluciri, de spaimă din somn și de boale în deșteptare, precum este durerea [mătricolor](#), epilepsia și creșterea dinților și la scoaterea vărsăturilor, tusea măgărească, atrofia, [boala cîinească](#) și celelalte; pentru care aceste toate este a li se da această doctorie turburată bine, cîte trei-patru lingurițe, de trei-patru ori pe zi, pînă la îndreptarea lor.

la praf de extract de [hiosțiam](#), șase grăunțe de arcan duplicat, de magnezie albă, din amîndouă cît un dram; topește-le acestea în apă de isma, patru uncii; amestecă întrînsa sirop de [revent](#), unt de migdale dulci, din amîndouă cîte cincisprezece dramuri; și le dă într-o sticluță, spre trebuința care s-a zis și, isprăvindu-se, să se repeteze.

Potrivita alegere de soție și de soț este a fi de o credință, de o creștere și obicei bun, care țin unirea și dragostea însoțirii și rodesc și sporesc toată agoniseala casei ei; dar pe dată ce se va desuni unul din doi, se răcește și se fățarnicește și dragostea, se strică toată orînduiala și se scade toată agoniseala lor, pînă se ajung la o ura de prigonire și de [străgănire](#) unul altuia, cînd este apărarea pricinii de supărare și de nemulțumire și deosebirea odăii lăcuinței unuia de altul de neapărată trebuință, care se cuvenea să fie din începutul însoțirii, spre a nu cloci unul lîngă altul și a suferi unul scîrba altuia. Pricina cea înviorătoare a amorului și a amorezei este fiindcă nu se pot arăta în sfera și starea căsniciei lor, și nici aceștia în a lor, ca o lună nouă și în podoaba frumuseții răsării soarelui! Dar oricum, de nu va fi unul din doi casnici, mai cu stăpînire și judecată de minte, ca să prevază și să depărteze supărarea altuia, n-au însoțită dragoste; iar fiind pricina sminteala de minte și de nărav rău și fără copii, atunci este despărțirea mijlocul împăcării lor; iar fiind cu familie, atunci este vai de copii și amar părintelui celui mai milos, că-și va jertfi starea, cinstea și viața pentru nebunii lui! Dragostea este o magnetică putere, cu tragere de unii și cu depărtare de alții, și foarte plăpîndă, de se trage în sine de orice supărătoare nepotrivire, ca coarnele melcului, cu tînguială; și iarăși răsare, pînă se deprinde supărarea în obicei, de nu se mai simte, iar cu scandalul podoabei dinsus se deșteapta și iarăși se adoarme.

Datoria bărbatului este a avea case de păstrarea agoniselii și de lăcuit; a agoniselii, pe cale dreaptă și cinstită, trebuincioaselor din toate zilele și de peste tot anul; a îmbraca și a căuta nevasta și copiii, în patimă și boale, și a se pune și a răspunde pentru dînșii, la orice nevoie. Drepturile lui sînt a stapîni și a ocîrmi nevasta și copiii și a le arăta treaba și orînduiala îndatoririi lor, pe care sînt datori a le cinsti și a le păzi. Datoria nevastei este a iconomisi agoniseala, a ținea și a păzi curățenia casei bărbatului și a crește copiii la pieptul ei. Iar drepturile ei sînt împreunate cu ale bărbatului și legate a da împreună, într-o uniune, pilduirea purtării fiilor, adică precum doresc să fie și să poarte copiii lor, asemenea și intocmai să fie și să se poarte mai întîi ei; și-i vor imita în toate.

Dar fiindc-au tinerii și un alt dascăl al răutății din lăuntrul lor, care îi îmboldește cu feluri de năluciri și fără pilduire la cele mai rele fapte de stricăciunea lor, de aceea trebuiește neapărat să li se ție toată pofta și voia lor, în toată vremea, înfrînate, neîndeplinindu-li-se nici cele de hrană fără o petrecută răbdare a venirii sorocului ei, ce este a se păzi nestrămutat; a se ținea într-o neprecurmată lucrare de ascultare; a se purta cu haine simple, nu de fală, dar curate de întinăciune; înnoindu-le cu un ce după silința înaintării învățaturii lor, dintr-un an în altul și a nu li se da parale pîn spre a nu afla întrebuintărea lor; cu care se vor cunoaște însuși pe sine că n-au voie slobodă și se înșală de simțirile lor; și se vor smeri către părinții și mai marii lor, care îi norocesc; peste aceasta nu se vor slobozi a vorbi neîntrebați și, întrebîndu-se, a răspunde în duhul și în cazul întrebării, fără abatere de cuvinte mai multe, spre a se deprinde, prin tăcere, la gîndire și la ținere de taină; asemenea, vor fi feriți a petrece în singurătate vremea în deșert și spre stricăciunea lor, cu care se nălucesc cu feluri de bolduri de vrăjmașul lor, pînă în vîrsta și vremea căsătoriei lor, cînd vor să aibă, de nu mai mult, agonisită casă și meșteșug, de lăcuit și de lucrat, ca să se poată ținea în sloboda lor voie.

Pînă aici vorbeam despre soarta omului și despre stăpînirea și purtarea sineșului și a familiei lui. Acum vom vorbi și despre purtarea cunoștinții stării împrejurărilor lui, în lume și între oameni. De cînd pămîntul, au fost, sînt și vor fi oameni într-o prigonire cu sineșul lor și întru neprecurmat război între dînșii și cu alții pentru trebuincioasele susținerii vieții lor, ce sînt din patima lacomiei vrăjmașului necovîrșitoare, de care se viclenesc și se [zăvistuesc](#) oamenii, de se înșel, se prad și se omor unii pe alții; precum vedem aceasta și în numita cultură a țivilisației de acum, un norod pe altul, un neam pe altul, o soțietate pe alta și într-o familie, prigonindu-se

unii cu alții; și nu este pînă la unul să nu jinduiască lucrul și să nu cugete răul altuia, decît numai un părinte d-un sînge, care se stăpînește de mila fiilor săi. Iar de aci înainte nu mai este milă și dragoste adevărată de soție, de fii, de frați, de rudenie și de prieteni nefățarnicită de interes și de înșelăciune.

Tot de această fățarnică fire este și stăpînitorul unui stat și societăți, cu supușii lor, cu toate formele, uniforme, instituțiile și cu toți slujbașii lui, numite de apărarea cinstei, a averii și a vieții fiecăruia supus; și au toate numirile o împotrivă lucrare, precum vedem jefuindu-se unii de alții și el pe toți; și tot se fălesc ca trăiesc în veacul luminării și al creștinătății, și se [mîglisesc](#) și se înșel toți cu feluri de nădejdi și de numiri, și de cel mai mic avînd fiecare, în starea aceasta, vremea trebuinții lui, fiindcă au toți neapărată trebuință unii de alții și unul de toți; și nu este nici unul de lepădat și de scos din cîrma patimiei lacomiei, cu care stăpînește înșelătorul vrajmaș din om lumea, de alerg și se însoțesc unii cu alți pentru susținerea vieții lor.

Prințipal, tot guvernul este a avea pe toți supușii lui atîrnați, cu cinstea, averea și cu viața lor, de dînsul, spre care acest sfîrșit și privesc toate inștanțiile și institutele politicești, cu toate formele și uniforme lor, de cheltuiesc pe slujbași și lefașii lor de nu se pot ajunge d-un capital de familie; iar pe cei bogați îi trage cu feluri de nădejdi de cinste, de ranguri, de numiri și de gîștig, fiind cei mai mulți dintrînși stăpîniți mai mult de mîndrie și de lacomie decît de minte; și cu cea mai întăi alunecare a lor îi sărăcește, de nu-și mai pot veni în starea lor cea dintăi, și slujesc pentru o hrană; și înmulțindu-se aceștia, îi orinduește cu cirezile la războiu, cu care se împuținez și se ajung la ecvibrul celor săraci muncitori de pămînt, de se ține în ființă pe tronul îndestulării dulceților vieții și al slăvirii lui. Tot pe această sistemă este și biserica întemeiată, a zdrobirii și a smeririi răului din om, dar cîtă deosebire nu au amîndouă părțile în lucrările lor? De zdrobesc, împreună cu răul, și bunul dintrînsul, de nu se mai aseamănă cu nici o fiară la răutate și întrec răutățile lor toată răutatea naturii, cu toate potoapele, grindinile, focurile, cutremurile și cu toate epidemicele boale, pe care le țin și le imitez drept temei al lucrărilor lor.

Cine stoarce și sugă sudoarele noroadelor și le ațîța și le aprinde în războaie vărsătoare de foc și de sînge? cei ce propovăduiesc libertatea, dreptatea și egalitatea! Cine strînge mișună, și comori, și bogății, și le țin acoperite de fața noroadelor? cei ce propovăduiesc milostenia de iertarea păcatelor lor - și celelalte, cu care s-a sucit și s-a smintit firea omenească și s-a demoralizat și s-a stricat omul, de nu mai este bun nici pentru dînsul, nici pentru altul, și se privește în viitor o catastroafă de căderea troanelor, și o prefacere și înnoire a așezămîntului noroadelor!...

Acestea sînt, fiilor, tainice și învederate lucrări ale stării împrejurărilor voastre în care vă aflați, care nu se pot cunoaște de tot omul, din obicei, de rele, și nici se pot cuvînta și arăta că le știți fără a nu cădea în cursa lor; și tot trebuie să le știți, ca să vă apărați averea și viața voastră de dînșile, cu înțelepciune și cu credință de Dumnezeu, dreaptă și tainică, în cugetările și lucrările voastre; și vă multumiți c-o agoniseală mică și dreaptă, mai mult decît cu cea mai bogată și nedreaptă, c-arde și topește și pe cea bună și dreaptă. Nu vă fălțiți și nu vă semețiți în averile bogăției voastre, că prea lesne le veți pierde și vă veți săraci. Nu este slavă și bogăție așa de mare, care să poată sătura și împăca patima mîndriei și a lacomiei vrăjmașului din om; și sînt o primejdioasă ispită pentru dînsul de cufundarea lui în sărăcie sau de pierderea vieții lui. Nu vă băgați și nu vă alunecați în strălucitele slujbe politicești decît numai pentru gîștigul unei nevoi de rang, și pe dată să vă trageți, ca să nu vă pîrliți starea pentru care v-a orînduit; să o și acoperiți, spre a nu se zări de ochi de om, că vă veți încărca de mulțimea mușteriiilor, ca să v-o cumpere cu feluri de preț, de nădejdi și de făgădueli de vînt, ca să vă sărăcească.

Toată averea se jinduește, iar cea de bani mai mult se acoperă mai greu și se ține mai anevoie din toate, avînd înlesnirea împărțirii și a cheltuielii ei; și prea puțini sînt destoinici

pentru dînsa a o păstra și mai puțin a o ținea pînă în sfîrșit; are o magnetică putere de trage una pe alta, și cea mai mare pe toate într-o lăcuire, și este o armie de tot felul de războaie de moarte; cu bani se fac toate și toate pe bani, iar pe iconom îl face numai saracia, și el pe bogatie. Din care se înțelege că sărăcia naște bogăția și bogăția pe sărăcie; sînt două împotrivă stări, Cu deosebite grade, și cercetez pe om cînd împreunate, cînd deosebite, cînd schimbătoare și vremelnice, cînd statornice și zăcătoare, după stăpînitorul duh al omului, care poartă soarta norocirii și a nenorocirii lui.

Deci împruținați-vă, fiilor trebuințele de cu vreme, înfrînați-vă poftetele plăcerilor, de bună voie, cu duh stăpînitor, și vă înaintați bărbăția lucrurilor voastre, ca să vă îmbogățiți și să nu fiți siliți, de nevoia sărăcii, să vă împruținați trebuințele, să vă înfrînați poftetele și să vă îmbărbătați lucrările agonisellii, și nu veți mai putea. Cel îndestulat și multumit cu starea lui, de va avea și un prisos pentru neprevăzutele întîmplătoare cheltuieli, este bogat, iar cel mai bogat și neîndestulat este pătimaș și pe calea sărăciei; și ca să vă și puteți ținea starea, trebuiește că să o și purtați cu înțelepciune și cu credința de Dumnezeu, ca să v-o apere de înșelăciune, de boale și de nenorociri, care o amărăsc și o pierd.

Bogăția luminează mintea și fața omului de veselie, de desmiardă și preface pe cel întristat în starea lui și-l înveselește; iar sărăcia întunecă înaintea și fața și acelui mai învățat, și împiedică vorba și pașii înaintării lui, de se urăște și se depărtează toți de dînsul, și este nenorocit, trudit și amărît de toate, și de însuși sineșul său, și muștrat și necăjit de toți, și de însuși familia lui, pînă la desnădăjduire!..., Vedeti și vă spăimîntați, fiilor! cum se alunecă omul, de sineș și de alții, cu mîndria și înșelăciunea, într-aceasta amărită și pîrlită stare, de nu-l mai priește nici închinăciunea și rugăciunea lui către Dumnezeu, care i-a dat avere, și n-a știut să o poarte și să o păstreze, și tot trebuiește neapărat a o petrece cu răbdare nevoilor ei și cu umilita credință a cugetului de nădejdea prefacerii ei.

Cunosc și văz vâlmașita stare a omenirii cea răcită și rătăcită de credința de Dumnezeu, care s-a întins ca un fulger peste tot pămîntul și-a ajuns și pînă la noi, cu sofismele eresurilor literaturii franțozești, ce era urzită asupra abuzurilor tiraniei papilor, spre supunerea tronului lor, cel înomolit în noianul întinăciunii desfrînărilor și a apăsării prinților lui, pe care îi sug ca șerpilor de broaște, și-i ținea în puterea credinții de Dumnezeu, legați ca pe robi de picioarele tronului lor, care s-a și surpat!, împreună cu o puțină umbră de credință, și a pricinuit războiul care a ținut treizeci de ani; și s-a sfîșiat religia papistășească în mai multe fișii de forme.

Voi nu cunoașteți firea și puterea cuvintelor, ce lucrare au, și nu știți la ce sfîrșit privesc și abat mintea norodului, precum este libertatea și egalitatea, care n-au ființă de adevăr și săgetă toată inima simțitoare de credința lor; nu știți că, prin potrivite cuvinte, se poate adevăra minciuna și tagadui adevărul, precum vedem în faptă puterea dăfăimării, că-nnegrește virtutea, și puterea laudelor, c-acopere greșeala și luminează viția; și ce sînt acestea pe lîngă meșteșugul înșelăciunii, de se înșel și cei mai iscușiți în înșelăciune diplomați, care nu se încred nici simțirii și cunoștințelor îndestul și în toată vremea, din amăgitoarele forme ale vederii și a auzirii lor, prin care se farmec oameni, din zdraveni și sănătoși și se pierd împreună cu averea lor? Voi încă n-ați aflat că toată iscusința duhului veacului stă într-o înșelăciune, stricăciune și pierzare de oameni, pe care o numesc țivilisație. Și vai de cel neaflat în lume și între oameni!

Cine nu cunoaște politica, care se ține în ființă pe temeiul prințipului apărării vieții, averii și a cinstei supusului norod? căci împruținează averea agonisellii cu feluri de mijloace și de dăjdii nepomenite, la întăiul așezămînt al învoirii de supunere a lui, sub feluri de numiri, peste plata cheltuielii și a lefii guvernului și a slujbașilor lui, ai poliției de paza liniștei și a sănătății, ai justițiului de paza dreptății și ai miliției de paza păcii și de apărarea pămîntului și a norodului de

năvăliri și călcări străine asupra lor; și viind la trebuința îndeplinirii îndatoririlor lor, se dovedesc ca sînt pe persoana lor și a guvernatorului, iar nu a norodului, pe care îl dau de schimb, de zestre și îl și vînd împreună cu pămîntul lui; de care împotrivindu-se, se necinstește, se pedepsește, se jefuiește și, în sfîrșit, se și omoară de neamul său, cu numirea de răzvrătitor...

Cine nu vede că se imitează și se exertează această fățarnicie a politicii, în toate formele ei, pînă la cel mai mic și mai dînjos, și se străjuesc cu uniformele lor însuși, ca niște arestanți, de spargerea răbdării, și a năvălirii norodului asupra lor? Cînd pătimește norodul de moarte și mor de foamete, de nu se pot îngropa din neîngrijirea ocîrmuirilor, și se ospătez cu vase de aur și de argint, pe mese întinse, ce neomenita simțire dovedesc! — sau cînd moare norodul de ciumă și de epidemica boală de moarte, și ei se îngrijesc mai mult de averile decît de viața lui! - sau cînd se învrăjbesc doi stăpînitoresc, și se aprind în război un norod cu altul, pentru caprițiile lor, ce satanicesc triumf de isbîndă nu dovedesc ca lăcuiește în inima lor! - și alte asemenea multe. Pentru aceasta este guvernul într-o prigonire de războiu acoperit cu norodul lui, proprietarii cu supușii lor, stăpîinii cu slugile, bărbații cu nevestele lor, părinții cu fiii lor, într-o tînguială de nemulțumire, de nesupunere și de împotrivire. De care acestea s-a făcut, spre întîmpinarea liniștei norodelor, la cîteva state constituția (sintagma) de mărginire a stăpînitorilor; dar cu ce este și aceasta mai mult decît pravila dreptăților, pe care o calcă și o calcă, în voie, avînd partea norodului cea în armată pe partea lor; și nu mai rămîne alt mijloc de trai liniștit decît a se îngriji fiecare familie numai pentru sine și pentru ai ei, cu neadormită bărbăție și iconomie, de împlinirea cererilor și a trebuințelor ei.

Firea buneii oblăduiri nu stă în oblăduitorul stăpînitor, ci în felul cugetării și al oblăduiri lui, care nu se privește după naștere și după chip, ci după cugetarea și lucrarea lui; poate să fie de naștere pamîntean, c-o oblăduire nepotrivită și proastă, sau de naștere și de neam strein, și c-o oblăduire potrivită cu obiceiurile pămîntenilor și bună; iar prefăcîndu-se obiceiul și felul oblăduirii, nu va păzi deopotrivă pas sau va pași mai înainte; atunci năpădesc streinii pe pămîteni, ca buruiana pe răsad, și se împiedec și se poticnesc unii de alții, pînă se împămîntenesc streinii și se înstreinez pămîntenii de port și obicei, spre stingerea originului și a neamului lor, precum avem și vedem, spre pildă, pe țigani și ovrei, care și-au pierdut, împreună cu pămîntul, și rostul lor. Pentru aceasta trebuie neapărat a se mlădui și a se reforma fiecare strein și pămîntean după firea și orînduiala oblăduirii lui, spre a se putea ținea în ființă de conlucrarea obștii, cu obicinuita iconomie.

Despre iconomie este a se ținea cu cea mai scumpă priveghere și orînduială, fiindcă numai printrînsa se poate îmbogați norodul și neamul, pînă la o familie și om singuratic; și fără dînsa sărăcise toți, pînă la cel mai avut de bogății; și nu cere de la om mai mult decît împuținarea trebuințelor și înfrînarea poftelor desfătărilor lui; și îndată începe a se înflori și a se rodi în bogăție, cu acele trei elemente ale ei, care o înviorează: sănătatea, vremea și bărbăția, pe lîngă care, de va avea omul o vatră de lăcuit și o tejghea de lucrat, începe a se și crește în bogăție; sănătatea se ține cu fereală a toată patima lacomiei, a mîniei de necaz și de răceală, cu paza celor încercate și aflate de priință și cu depărtarea și fereala celor aflate de stricăciunea ei. Vremea curge ca un rîu bogat pe fața pămîntului, iar bărbăția are gîndirea minții înaintemergătoare în toată lucrarea lui; și cel ce le întrebuițează strînge la comori, fiindcă nu este an, nici timp, nici lună, nici săptămîină și nici zi și ceas din care să nu scoată omul cel bărbat și sănătos, cu vremea, un ce folos și de gîstig, avînd și tot lucrul vremea trebuinței și a căutării la cea de folos, cînd va fi gătit și păstrat la locul lui; și cu cît va fi mai potrivit cu trebuința și mai înlesnit cu întrebuițarea lui, cu atît este și mai cu preț tot acel lucru; de aceea trebuiește a se lucra tot lucrul înaintea vremii și a căutării lui, și a nu se lăsa cel de astăzi pe mîne.

Prin economie îmblinzește și împacă omul pe toți vrăjmașii lui și împlinește toate trebuințele casei și ale familiei lui; și se adun toate, într-o casă de lăcuit și de lucrat, într-o hrană cea din toate zilele și într-o îmbrăcăminte; și toate acele ce trec peste aceste trei neapărate trebuințe sînt de fală și de prisos. Toate lucrurile mai mult sau mai puțin trebuincioase se fac dintr-o materie crudă și se lucrează de meșterii lor: din pămînt - cărămidarii și olarii, din lemne - dulgherii și tîmplarii, din pietre - vărarii și pietrarii, din piei - tabacii și cismarii, din lînă - postăvarii, din cînepă, in și bumbac - pînzarii, din fier - fierarii și covacii, din aramă - căldărarii, și celelalte; iar din tabaci și cismari răsar pantofarii și șelarii, din postavari și pînzari - croitorii, din covaci — cuțitarii, forfecarii și pușcarii, și din roadele plugarilor - brutarii, jimblarii și plăcintarii, cu legumele și verdețurile - grădinarii, și celelalte. Peste toți aceștia sînt proprietarii de moșii și bancherii de bani și de științe, care își țiu starea averii lor numai cu exactă socoteală a condeiului, de-și cunosc și țiu tot venitul și toată cheltuiala de peste tot anul, pînă la o lună, o săptămînă și într-o zi, cît le intră și le iese din capital, pînă la un ban, pe care îl sporește și îl crește toată vremea, din intrarea venitului sau din ișirea, cu scăderea cheltuielilor lui, pentru un rezerv de întîmpinarea neprevăzutele și întîmplătoarelor cheltuieli de boală, de moarte, de foc, de furi și de mufluzi; spre pildă, cel ce va avea un venit statornic de cinsprezece mii de lei pe an nu va putea cheltui mai mult decît douăsprezece mii, fără a nu se împrumuta și a se face începutul dărăpănării lui, păstrindu-se cîte trei pe tot anul, de rezervă, pentru întîmpinarea preziselor neprevăzute pagubi și cheltuieli.

Reservul a tot lucrul și cuvîntul este a se socoti drept o stavilă, care oprește revărsarea potopului unui rîu și apără înecăciunea averii și a venitului proprietarului; și cu cît va fi mai mare, cu atît este mai puternic și întîmpină și cheltuiala pagubii cei mai mari; pentru aceasta este a se păstra neclintit și acoperit, și a se întrebuița numai pentru pomenitele neprevăzute întîmplări de necinste și de pagubi, fără de care este a se socoti tot proprietarul de jumătate mort, împreună cu toată averea lui; că va fi silit să se împrumute și să se îndatoreze altuia, care îl va privighea ca pe un vinovat, îi va număra și îmbucătura și, la cea mai întăi neputință de plata datoriei lui la soroc, îl va vinde și-l va cumpără fiecare cu rezerv, și fără preț, socotindu-se toată împrumutarea și îndatorirea către tot altul de [drept] un vierme care roade pe datornic la rădăcina lui, încet și neprecurmat, ca oftica, pînă îl răstoarnă la pămînt! Pentru aceasta trebuiește neapărat să-și chibzuiască omul, după venit, și felul vieții, și să-și reguleze cheituielile lui pînă la un ban, peste care această socoteală să nu se îndrăsnească a trece nici cu gîndul; că acel ban, din toate zilele, se va aduna la o sumă, într-un an, care îi va sminti orinduiala viețuirii, a rezervului său, îi va sili să se împrumute și să se scază. Între cele neprevăzute întîmplări de pagubă sînt a se socoti, dimpotrivă, și cele prevăzute de trebuință și de folos lucruri și lucrări, și a se face cu jumătatea sumii rezervului, iar nu mai mult; că de nu va avea moșia apă curgătoare, de trebuință și de folos este a se face puțuri și moară de vînt, iar împotriva, de va avea rîu, de trebuință și de folos este a avea vad și pod, și celelalte.

Tot lucrul și toată lucrarea se prețuiește după folosul lor, fără de care n-au preț; asemenea este și trebuiește a se socoti și o vită, un argat și o slugă: de vor avea un îndoit folos peste simbria și cheltuiala lor, de peste tot anul, se vor ținea, iar după [de nu] va raspunde folosul[ui] simbria și cheltuiala lor, atunci sînt de depărtat și fără preț; și cîți de aceștia nu hrănește neamul de pagubă și necinstea lui! Asemenea preț au și hainele, și tot folosul lor este- a învăli rușinea, a ținea căldura trupului; ca și al hrăniei lui, spre a-i împăca simțirea de foame și de sete; - și la cît abuz de prisos și de pagubă nu sînt și acelea ajunse!

Capitaliștii cumpără venitul moșiiilor proprietarilor și, cu învățătura celor cu știință, se lucrează materia cea crudă prin mașine, care sporesc lucrarea și scad cheltuiala mulțimii de oameni lucrători; și se formează prin fabrici în feluri de manufacturi trebuincioase, pe care le vînd

și le prefac în bani cu gîstig; dar nu le scapă socoteala condeiului, cea din toate zilele, din mîna lor și, adunînd toată mărunta cheltuială de vreme și de bani, cu dobinda lor, hotărăsc și pretul vînzărilor, care cu cît vor fi mai trebuincioase și de trai mai [în]delungat și potrivite la frumusețea gustului modelor, cu atît sînt mai folositoare și mai cu preț, pînă la cincizeci și mai bine la sută gîstig; cînd și merg înainte, a grămădi avuția de bani; pînă se înmulțesc fabricile cu mărfurile lor și se scade, împreună cu trebuința și căutarea, și prețul lor, pînă la zece la sută gîstig al dobînzii banilor; cînd încep a se strica din prea păstrarea lor și a împărți pe la negustori pe credit, cu soroc de plată și fără dobîndă, spre mărunta vînzare, din care unii se ard, se înec, păgubesc, mor și ies mofluzi, de mufluzesc și fabricanții, și pierd, pe lînga gîstig, și capitalul lor, și se pierd din rîndul capitaliștilor, cu vînzarea mașinilor și a fabricilor lor altora, spre o mărginită viețuire de trai; asemenea petreceri și sfurșit au și stăpînitorii prinți: cei nemulțumiți cu starea și îndestularea lor, se îmboldese între dînșii și pricinuesc unii altora temere și gătire de război, ce este judecata răzbunării, cu vărsare de sîngiuri a noroadelor! De care se și pregătesc, cu sleirea rezervului finanței și cu împovărarea norodului, cu feluri de numiri de dăjdii, spre înmulțirea părții ostășești, cu împușinarea acei orășenești; și, într-o nădejde, cu neprevăzător sfurșit de isbîndă, de înălțarea venitului finanței, se și aprind în războiul cel vărsător de foc al morții, prin care se topește un norod după altul în moarte, și topindu-se și împlinindu-se o linie de alta, alerg desnădăjduiți și ridic și pe alții, pînă și pe părinții familiilor, spre ajutor la război, pînă se biruește o parte din două; și vai de norodul și statul cel biruit; că după ce se ia în goană de isbînditori, de nu pot scăpa nici cum fuga de moarte, apoi li se calc semănăturile și le pasc caii, li se iau vitele, li se dărim și li se aprind casele, se jefuiesc de toate averile și se iau robi, împreună cu familiile lor! ... de se înalță ramutul nenorociților pînă la cer! pentru capriția stăpînitorului prinț de nemulțumire, care, de nu se va robi sau omorî în războiu, are pe ai săi mituiți, care îl mîglisesc norodului, de-l primește de isnoavă de stăpînitor, cu încheiat tractat de pace, care i se descoperă, mai la urmă, cu darea unei părți de pămînt al statului și cu plata cheltuielilor războiului, de cîteva milioane, pe care o plătește norodul supt alte numiri de dăjdii. Iar neprimindu-l norodul, se trage atunci nenorocitul stăpînitor la un colț de lume, de-și plînge păcatele și trăiește de milă, și izbînditorul stăpînește tot status, cu toate mașinile și fabricile și cu toată noblețea și lăcuiitorii lui. Aceasta este iconomia negoțului celor mari asupra celor mici și neputincioși; și cea mai de căpetenie pricină a neroziei noroadelor este moștenirea de sînge și de neam, cînd toată familia se naște bună și rea și sănătoasă și smintită la minte, pe care a mai sucește și o smintește creșterea și cei de o seamă împrejurași ai ei.

Toată alegerea unui stăpînitor se vîlmășește cu credința cea deșartă și cu interesul de sminteală că trebuiește să fie de sînge și de neam stăpînitor, cînd mai toată odrasla este smintită de cuget și de minte de starea fățărniciei ce este haracterul lor, de se prefac la toată arătarea și întîmplarea împotriva; și după dînșii judec și pe tot altul, și nu mai cunosc deosebirea adevărului de minciună, pînă nu li se vor arăta de alții. Această vîlmășită și smintită stare a celor mari este și vîlmășitoare și smintitoare împrejurașilor, cu imitarea lor; și de la aceștia se presădește lesne de sus în jos între norod, de se găsește rar om zdravăn și sănătos de minte și de judecata ei, și nevîlmășit de sine sau de altul. Din care această pricină s-a sucit și s-a răutătit firea ominească, în loc să se îndrepteze și să se îmbuneze; și se va răutăți pînă se va ajunge la căpătăiul cel din împotriva, al căderii troanelor de pre pămînt, în goana lor, cînd se va înnoi și legislația statelor și se va forma și zăbala ocîrmuirii lor, nu după făptură, ci după firea răutății ei, care va opri întinderea abuzului și va așeza o stare de viețuire pacinică și liniștită, de mulțumire între toți și între toate, d-o fericită petrecere morală și omenească, prin care se înalță omul peste toate făpturile viețuitoare ale pămîntului.

Despre păstrarea averii, nu este îndestul a o agonisi omul, cu sănătatea și bărbăția lui, ci

a o avea la bună și sigură păstrare, spre a nu se strica și a o pierde. De va fi capitalist de bani, trebuiește să și judece și să socotească toată lucrarea și întâmplarea, avînd toți ochii rai asupra lor, ca și asupra frumuseții femeiești, ca să nu îi piarză, împreună cu viața lui; va să se ție acoperit și străjuit din toate, și să prevază sfîrșitul lor, unde, cum și în ce îi întrebunțeaza, după care se vede și duhul stăpînului lor; ca cel ce se hrănește de slavă și de bogăție este nedestoinic și străin de averea lui, și se înșală lesne de lucrul mândriei și de mîglisirile tuturor, și o pierde și se înstrăinează lesne și în grab.

De va fi proprietar de moșii, trebuiește să păzească vremea arăturii, a semănăturii, a rodirii pămîntului, a strîngerii și a păstrării roadelor lui, prin magazii, spre fereala stricăciunii lor, ce este cea mai blagoslovită, cea mai dăinuitoare și cea mai deobște trebuincioasă și folositoare agoniseală; cel ce are moșie se poate socoti d-un stăpînitor d-un stat mic, cu supușii lui clăcași, cărora să împărțească pămîntul, să le înlesnească toată greutatea lucrării lui și să le deștepte, cu pilduirea sa, duhul industriei, adica al chiverniselii, spre o agoniseală dreaptă și îndestulătoare, și de negoț, avînd trebuința, pe lîngă hrană, și de îmbrăcăminte și a familiei lui, și de celelalte îndatoriri a le împlini, pe care trebuiește a le avea proprietarul și stăpînitorul, în cunoștința de unde și cum le îplinește la cîte[și]trele părți.

O nesocotită și de tot neomenită purtare este a arendașilor, fiindcă nu se sîrguiește nimenea pentru folosul altuia ca pentru al său; și cel ce-și dă moșia să ia arendă se înstreinează de dînsa. Proprietarul de vii, de zidiri și de mărfuri manufacture trebuiește să prevază starea și întâmplarea lor, fiind supuse stricăciunii, și să se îngrijească de cu vreme, care nu-l așteaptă, de lucrarea, de îndreptarea și de apărarea stricăciunilor, spre a se folosi și a nu se păgubi de dînșile, avînd în toată vremea trebuința de un dres, spre ținerea lor, care nu se poate zăbovi fără dărăpănarea lor de tot, și se pierd.

Proprietarul de vite și de stupi trebuiește să aibă, mai întîi din toate, loc de pasunea și de adăpostirea lor, cu oameni credincioși, îngrijitori de sănătatea și prăsila lor; care se ține cu curățenia coșarelor, de cele sănătoase și de cele bolnave, cu adăparea lor cu ape curgătoare sau de puț, proaspătă, vara în trei și patru rînduri și iarna în două pe zi, cu hrănirea cu fîn bun și ferit de mucigai, și cu tărîțe stropite cu saramură, și cu odihna și fereala lor de ger și la vreme, neavînd graiul să le ceară și să-și arate păsul lor la muncă, pe care trebuiește să-l priceapă îngrijitorii lor; și la întâmplare de boală, să deosebească pe dată pe cele bolnave din cele sănătoase, cu toate trebuințele lor; și murind dintrînsele, să se îngroape adînc, cu tot băligarul lor, spre a nu se atinge cele sănătoase; și este a se urma despărțirea pînă la stingerea boalei și a însănătoșirii lor de tot. Tamașlicul vitelor este periculos, fiindcă-și mănînc prețul și folosul lor; bivoli sînt belalii; boii, vacile și caii [sînt] trebuincioși; iar oile, caprele și stupii [sînt] mai spornice și mai folositoare și decît porci. Cît preț de hrană și cheltuiala de căutare au vitele unui plug, de se are pogonul cu șapte-opt lei?

Socotindu-se cu alte trăsuri ale lor de peste tot anul, vine pogonul de arătura la cincisprezece lei, și tot trebuiește să le aibă proprietarul de moșie negreșit, fiindcă fără dînșile se pierde tot prețul și folosul moșiei, ce stă în mulțimea arăturilor și a semănătorilor de bucate: mei, porumb, grîu, orz și celelalte; și cu cît se vor ogorî locurile mai des și mai mult, cu atît dau și rod mai mult și mai ajuns la mărimea lui.

Fără un rezerv d-o mulțime de bucate, de vin și de produse sînt proprietarii capitaliști săraci și streini averii lor; neștiind să o întrebunțeze și necunoscînd prețul ei, o și pierde lesne și în grab.

Pămîntul este comoara cea vecinică nesfurșitoare, iar toate celelalte sînt vremelnice și sfurșitoare.

Cel ce seamănă grăunțe seamănă galbeni, și cel ce le vinde și le exportează vinde și

exportează oameni!...

Deobște, toți oamenii doresc să se îmbogățescă, dar prea puțini voiesc și mai puțini cunosc mijloacele îmbogățirii; ca să le întrebuințeze, omul cel sănătos de minte și de trup are și vremea și, de va avea și voia, are cite[și] trele mijloace ale îmbogățirii; că voia și deșteaptă bărbăția lucrării întreprinderii lui; fie cea necăutată de alții și fără preț, își are vremea ei; îndestul este să fie trebuincioasă, și omul îi crește prețul și folosul, cu aducerea ei întru desăvîrșire; iar de va avea un petec de pământ [ohavnic](#), atunci n-are altă mai mare nevoie și greutate, decît a dichiselor lucrării lui și a magaziei de păstrarea a roadelor lui, spre a păși la bogăție și, cu paza economiei lui, a crește dintr-o avere în alta.

Iconomul cel adevărat se cunoaște din depărtare, din umblet lin și potrivit, din îmbrăcăminte nici falnică, nici galantă, dar curată, și nu este nici cel dintăi de modă, nici cel din urmă; din stat și din ședere neclintită; din căutătura lină și plecată; din vorba puțină și potrivită cu întrebarea. Asemenea se privește și din de-o seamă purtare a soției și a familiei lui, pînă la slugi, din curățenia casei și a curții și din orînduiala așezării dichiselor ei, toate pe la locurile lor; din regulata mîncare numai de trei-patru feluri de bucate, pe din două cu verdețe la prînz, c-o friptură seara, cu amețitoarea bautură a vinului, care nu trece peste una litră, pe din două cu apă, iar dimineața numai o dulceață cu ape și c-o cafea, și copiilor dimineața și seara cîte cincizeci drame de ceai, pe [din] două cu lapte, și c-o felie de pîine, iar nu mai mult.

Asemenea se cunoaște și din culcarea de cu vreme și din scularea de dimineață, care deșteapte slugile la lucrarea lor, ca și soarele, [care] toată suflarea pămîntului de învierea din morți; se gîndește și în așternut, pînă să adoarmă, de începutul și sfîrșitul lucrării de zioa pe care o luminează și o deslușește, și dînsul o pune dimineața mai cu înlesnire și mai cu folos în lucrare.

Iconomul cel adevărat și credincios familiei lui este împăcat și unit cu sineșul său, cu duh stăpînitor și cunoscător de bun și de rău, de nu se amețește de înșelătoarele mîglisiri ale fantasiei lui și ale oamenilor, și apără și îndreptează patimile lor spre folositoare daruri; el nu lasă condeiu jurnalului, al însemnării cheltuielilor și al venitului din toate zilele, din mîna lui, ce este cheia stăpînirii și a ocîrmuirii lui! El nu caută și nu umblă după alte plimbări și adunări, de petrecere de vreme și de urît, decît în ale lui și cu ai sai, pe care îi privește de credința și bărbăția lor și după care îi și caută și cinstește, pînă la un plugar și argat de vite, că printrînșii se ține și se pierde din stăpînirea averii lui, precum îi ține și el în sănătate și apărați de patimile și boalele înțelător-ului lor vrăjmaș cuget. Dar și cînd n-are iconomul în sărbători nici un lucru de lucrat, mai gîștigat și mai folosit decît toată plimbarea și adunarea este a-i cerceta însemnarea dichiselor și a lucrărilor casei, a hainelor și a rufelor lui și ale familiei lui, și a le număra; adunarea îl caută fără s-o caute, ca să-i spioneze starea și orînduiala viețuirii lui și să tragă vreun folos dintrînsa; iar neaflînd mijloc, insuflă familiei casei cuvinte viclene și zavistioase de nemulțumire, de turburare și de stricăciune, că așa este firea omenească alcătuită, să rîvnească și să pismuiască toată bunătatea și frumusețea altuia, de turbură ceea ce nu poate limpezi și liniști și surpa ceea ce nu poate zidi, și nu este bunătate așa de mica și proastă care să nu-și aibă pismașii ei, pînă la bărbăția și vrednicia unei slugi! Cu cît mai mult și mai vîrtos bunătatea cea strălucită a bogăției, care întunecă vederea ochilor tuturor, și mai vîrtos a celor mari de neam și setoși pismași, care socotesc pe cei mici pe lîngă dînșii de nevrednici și nedestoinici averii lor; și vai și amar de cei ce se vor încrede mîglisitoarelor lor făgăduieli de ajutor în ranguri și se vor aluneca, de fantasia mîndriei în semeția bogăției lor, la asemenea dorințe și plăceri; în scurt îi vor mîna cu feluri de mijloace înșelătoare, și-i vor prefăce, din starea și orînduiala cea adevărată și liniștită, în cea mincinoasă, amărită și patimașă de tot felul de neajunsuri și de dureri.